

CRÒNICA

11 DE GENER

Vilafranca del Penedès. Trobada de la Secció d'Història

La convocatòria de la Secció d'Història de l'IEP a la taverna del Museu del Vi va aplegar historiadors i afeccionats. Entre altres temes es van comentar els principals aspectes de la convocatòria del III Seminari d'Història del Penedès, a celebrar la tardor del 2004, a l'entorn de la temàtica dels treballs i el món del treball al Penedès històric.

11 DE GENER

Vilafranca del Penedès. Presentació del llibre "Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)"

Aquell mateix vespre del dia 11, a l'Auditori del Museu, el professor Carles Sudrià, catedràtic i director del Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona, va presentar el llibre de Raimon Soler i Becerro *Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)*, premi Sant Ramon de Penyafort 2002, que ha estat publicat en una edició conjunta del Consell Comarcal del Garraf, l'Institut d'Estudis Penedesencs, el Museu de Vilafranca i les Edicions El Cep i la Nansa, entitats que han encetat així la col·lecció "El Triangle". Va obrir l'acte el president de l'IEP, que va comentar els trets de confluència en un projecte que ha suposat aquesta nova col·lecció. També el vicepresident del Museu, Antoni Sans, va remarcar alguns aspectes d'aquesta iniciativa i del llibre que l'encetava.

Per la seva banda, el professor Sudrià va assenyalar, d'entrada, la seva satisfacció per

poder presentar l'edició de l'estudi de Raimon Soler i va insistir en la seva labor en el Departament d'Història Econòmica, on ha posat ordre al desordre i ha efectuat la tasca de coordinador general de l'atlas de la indústria espanyola que s'està enllestit. En la seva opinió *Emigrar per negociar* no és el recull d'un cas de poca rellevància, d'entrada perquè més de mig llibre és dedicat a fer una presentació general del tema i a aportar respostes a les preguntes de l'emigració catalana del segle XIX, un fenomen massiu cap als anys vuitanta del segle XIX quan va afectar Castella i Andalusia; però l'emigració catalana —va recordar— va ser important abans, vinculada al comerç català i als canvis en l'economia catalana i també a la primera industrialització. Va ser una emigració poc important pel que fa al nombre de persones, unes tres mil entre 1771 i 1860, però va ser econòmicament molt destacable perquè s'hi anava generalment per dedicar-se a activitats comercials en la xarxa que era ja preexistent a Cuba i a Puerto Rico. El cinquanta-dos per cent dels comerciants enregistrats eren catalans i controlaven el comerç interior i també l'exterior, els grans i els petits comerciants. Cuba era un empori econòmic —va remarcar el conferenciant— a nivell internacional, amb el sucre i el sistema esclavista, però la resta de productes s'havien d'importar d'altres llocs i aquí és on els catalans jugaven el seu paper.

La principal onada migratòria de comerciants va venir lligada al sucre i l'exportació de Catalunya va estar relacionada també amb el procés d'industrialització, de manera que d'aquí cap allí hi anaven vi i altres productes, mentre de Cuba venia sucre, però aviat va venir també cotó procedent del sud dels Estats Units. De forma que hi ha una interrela-

ció entre l'emigració, el comerç i la industrialització. Això ens explica l'especialització del Penedès en l'activitat vitivinícola, però també justifica que alguns d'aquests indians fossin personatges clau en la industrialització de Catalunya.

Com que tenim encara mancances per entendre els mecanismes que interrelacionen aquests elements, s'ha d'estudiar el cas de cada un d'ells. Aquesta és la labor de l'estudi sobre Gregori Ferrer i Soler, un emigrant bastant característic, d'aquells que van anar a Cuba a fer una certa fortuna. Raimon Soler constata en el seu llibre —va indicar el doctor Carles Sudrià— que a Cuba s'hi feien molts bons negocis i que deixar diners donava més bons rendits a les Antilles que no pas a Catalunya. Gregori Ferrer va començar marxant molt jove per entrar de dependent d'una casa i arribar finalment a portar-ne la gerència, la qual cosa volia dir participar en els beneficis, i això sovint donava més bons rendits que el mateix capital. Gregori Ferrer va ser un cas afortunat, el seu objectiu era obtenir el capital suficient per poder viure sense treballar la resta de la seva vida i allí el treball era molt dur i els riscos molt alts, però després es podia anar a casa a gaudir dels rendits d'aquell esforç, de forma que es pot dir que els que es van quedar a Cuba van ser aquells als quals van anar malament els negocis. Allí el que calia era treballar el màxim, amb constància, austeritat i celibat.

I quan l'indiano torna ha de trobar un rendiment al seu capital, de manera que sabem que va intentar diversos negocis amb resultats irregulars, sense riscos, i va fer coses cada vegada més conservadores, fins que es va haver d'acabar menjant el capital. La seva història és la de la famosa i vilanovina fàbrica de la Rambla. El professor Sudrià es va preguntar igualment què ens ensenya la història de Gregori Ferrer i Soler. D'entrada ens indica

la diferència entre l'emigració de la Costa de Llevant, en la qual els emigrats no mantenien relacions econòmiques amb la seva població, de la Costa de Ponent, on es guanyaven la vida practicant el comerç entre Cuba i poblacions com Vilanova, és a dir, que estaven vinculats a una xarxa comercial pròpia. Això explica el fenomen de la industrialització de Vilanova, una població sense tradició manufacturera durant el segle XVIII, un cas únic a Catalunya, que s'havia especialitzat en l'exportació de vi i el retorn de cotó en floca, un impuls que influí en la transformació del rerepaís de Vilanova, és a dir, tot el Penedès.

Demuestra també que, a banda del comerç, hi ha una importació de coneixements comercials i actituds per al negoci tot vehiculant relacions amb els cubans. A més, quan retornen ho fan amb una capacitat de gestió que ens ha de servir per entendre els canvis de la industrialització. Aquests capitals van contribuir a la industrialització catalana, però són pocs i no van ser l'element nuclear que va bastir la Catalunya industrial, ja que la part més gran de la industrialització va provenir de la Catalunya rural, és a dir, de capitals pagesos. En definitiva —va cloure el professor Sudrià—, el treball de Raimon Soler permet revisar aspectes bàsics de la industrialització catalana i específicament de la del Penedès.

16 DE GENER

Vilafranca del Penedès. Presentació del llibre "El vesper de la gloriosa. L'aviació republicana. Els camps d'aviació de la República durant la Guerra Civil al Penedès"

A dos quarts de nou del vespre, a la vilafranguina llibreria l'Odissea es va presentar el llibre *El vesper de la gloriosa. L'aviació republicana. Els camps d'aviació de la República durant la guerra civil al Penedès*, de David Iñiguez, de la col·lecció Llibres de Ma-

trícula que es publica a Calafell. La presentació va anar a càrrec de Joan Solé Bordes i va comptar amb la presència de l'autor, David Iníiguez, i els editors, Miquel Montoliu i Joan Santacana. Tot i que aquest llibre no és publicat per l'IEP, pel seu interès la presentació va comptar amb la col·laboració de l'IEP.

24 DE GENER

El Vendrell. Inauguració del curs 2003 i presentació del número 2 de la revista "Del Penedès"

La Biblioteca Popular del Vendrell, a la Rambla, va acollir l'acte d'obertura del curs 2003 amb la presentació del web de l'IEP i la del segon número de la revista *Del Penedès*. El president de l'IEP, Joan Solé i Bordes, va remarcar, d'entrada, que inaugurar un curs era un acte d'obligació, un sentit d'obligació que en part deriva de la labor de tots els que l'han precedit en més de vint-i-cinc anys de promoció de la labor cultural en els aspectes i entorns del nostre Penedès històric, sempre variats i sempre diversos en una comarca que és espai natural. «Aquesta obligació», va comentar, «no es refereix únicament a l'observació de la feina feta –tot i que aquesta sempre necessita difusió–, sinó sobretot a la que s'haurà d'anar fent en el temps vinent, des de la que està trucant ja a la porta, perquè s'acaba d'enllestir sobre la taula de treball d'un dels nostres estudiosos, fins a la que encara no hem pogut ni tan sols perfilar.

»Si mantenim el nivell constant de les nostres activitats, si no defallim en les publicacions, si sabem mantenir viva la flama de les nostres seccions, focus sempre actiu de labor en l'Institut, si hem pogut obrir neguits, incentivar estudis o simplement aconsellar. Si, en definitiva, les inquietuds culturals de les dones i els homes del Penedès han pogut trobar un camí de realització en les entitats culturals del

Penedès, i entre aquestes l'Institut com una més, llavors la feina haurà estat efectiva i haurà donat justa correspondència a la realitzada per tants altres que ens han precedit.»

Va comentar Solé i Bordes que durant el curs de l'any 2002, iniciat amb retard el 17 de març per causes prou conegudes de tothom, es van realitzar cinc visites "Coneguem el Penedès", tres sortides del grup de turisme cultural i altres tres a peu pel Penedès. Les exposicions itinerants es van presentar en quinze municipis, es van celebrar les quinzenes Jornades d'Estudis Penedesencs, i es van presentar tres llibres i el primer número de la nova revista, s'organitzaren quatre conferències en tres cicles i es van commemorar els vint-i-cinc anys de la fundació de l'Institut amb tres concerts extraordinaris a l'auditori Pau Casals del Vendrell, a Vilanova i a Vilafranca. Tot això a banda de les activitats de les seccions en un nombre de setze i la presència de l'Institut en tres fires i mostres al carrer.

«Les xifres són prou fredes», va dir el president de l'IEP, «i no ens haurien de servir ni per comparar ni per treure conclusions, el que ens ha de preocupar és el que hi ha al darrere d'aquesta labor, de la mateixa manera que no són les cent pàgines de la nostra revista *Del Penedès*, sinó el seu contingut. Diem sols que volem continuar mantenint aquest elevat nivell de propostes culturals, propostes que creiem que en la seva varietat poden intentar atendre els interessos d'una àmplia part del conjunt d'homes i dones que s'interessen per la realitat cultural del nostre Penedès. Remarquem que hi ha iniciatives i projectes que ja corren i en els quals s'està treballant i, sobretot, que com cada any comptem amb el suport i la col·laboració d'entitats i organismes ben diversos, des de les institucions municipals, comarcals, les diputacions i la Generalitat, fins a particulars i empreses, a més d'aquest festeig d'enamorament perpetu que és el suport i la

col·laboració de Caixa Penedès, a tots ells el nostre més cordial reconeixement.

»Situats de ple en un segle XXI que no ofereix perspectives gaire optimistes i que no sembla voler donar alè a altres coses que no siguin els interessos econòmics, ara disfressats de pacificació, ara de lluita per la justícia, volem entendre el nou segle com una eina que ens ofereixi nous camins per posar a l'abast de tothom la cultura en totes les seves possibilitats. Ho farem amb el convenciment que la cultura és la millor arma contra la intolerància, la intransigència i el fanatisme, i que és en aquest camí que ens cal intentar fer una aportació constant i positiva. Vet ací que s'obre, per tant, un nou curs i ho fem vint-i-sis anys després, amb la mateixa il·lusió del primer dia, conscients que la feina per fer és encara diversa i immensa», va concloure Solé Bordes.

Amb la voluntat de difusió que també es vol donar a aquests actes de l'IEP, l'historiador Joan Latorre, persona ben coneguda a l'Institut pels diversos estudis històrics que ha presentat a les Jornades d'Estudis Penedesencs, va comentar els principals aspectes del número 2 de la revista *Del Penedès*. (Foto 1).

(Foto 1)

Latorre va passar revista a la producció d'estudis d'història local al Baix Penedès, on, en la seva opinió, s'observa un dèficit en la producció de treballs històrics. Entre els motius d'aquest va esmentar el fet d'estar envoltats de nuclis amb una tradició molt anterior en la producció d'aquest tipus de publicacions. Fins ara també hi podia tenir a veure l'escàs pes demogràfic i que per municipis tampoc hi havia fins ara una població que exercís la funció d'aglutinant. El món urbà també era més generador de producció bibliogràfica que no pas el món rural, tot i que ara això ja comença a no ser així. Va comentar igualment que entre els factors d'aquest dèficit de producció hi ha el fet que les impremtes s'establissin al Baix Penedès en una època més tardana, cap a meitats del segle XIX les primeres.

En aquesta perspectiva es va preguntar Latorre com estava el panorama en aquest moment, i va comentar que, poble per poble, a tots s'havia produït algun tipus de publicació. Per una banda, hi havia les poblacions que havien donat poc, i això era un problema perquè els materials que a hores d'ara no s'han treballat d'aquí vint anys tindran molts problemes perquè hi haurà la font documental però no els testimonis orals.

Entre les poblacions que Latorre va classificar com a grup intermedi hi ha el Vendrell, amb l'obra de Jaume Ramon i Vidales, el 1900. Després d'ell hi ha una ruptura, ja que s'han fet monografies i aportacions ben notables i constants com les de Salvador Arroyo, però molts temes no s'han tocat mai. Hi ha també en aquest àmbit el municipi de Calafell i al seu entorn la labor bibliogràfica de Joan Santacana, mentre que, pel que fa a l'Arboç, malgrat la labor d'Esteve Cruanyes, Latorre té la sensació que encara hi ha bastant per fer. Entre el grup de les poblacions on s'ha fet molt va destacar Albinyanà i l'obra realitzada en aquest espai per Manuel Bofarull, i

finalment va esmentar la Bisbal com a poble paradigmàtic, amb l'obra de Joan Solé i Queralt i la tradició de cada any de publicar un volum per sant Jordi.

En opinió de Latorre la situació actual convida a l'optimisme, hi ha diversos autors d'història que han publicat el seu primer llibre. A més, les col·leccions de l'Institut d'Estudis Penedesencs, que fa 26 anys que publica; la Bisbal, amb una tradició que té ja 12 anys, i altres iniciatives culturals i d'edició. En conclusió, per a Latorre es treballa, hi ha molta feina a fer i és una activitat que enganxa i crea adeptes.

Finalment, va comentar alguns aspectes del seu estudi sobre el Sindicat Agrícola de Santa Oliva que es publicava en el segon número de la revista *Del Penedès*. Va remarcar que es va tractar d'una mostra modesta i breu d'associacionisme agrari al segle XX, d'origen parroquial, gràcies a la labor de mossèn Galle-mí, de qui va esmentar les línies generals de tot el que va fer durant els deu anys que es va ocupar de la parròquia d'aquesta població.

A la cloenda el professor Ferran Garcia, creador del web de l'IEP i que per motius personals no va poder presentar aquesta nova realització a Internet el passat mes d'octubre, va mostrar a tots els presents els principals aspectes de la pàgina virtual de l'IEP.

(Foto 2)

25 DE GENER

El Pla del Penedès. Reunió del Grup de Toponímia

El Casal d'Avis / Casa de la Vila del Pla del Penedès va acollir l'habitual i itinerant reunió, oberta a tots els afeccionats i estudiosos de la toponímia.

26 DE GENER

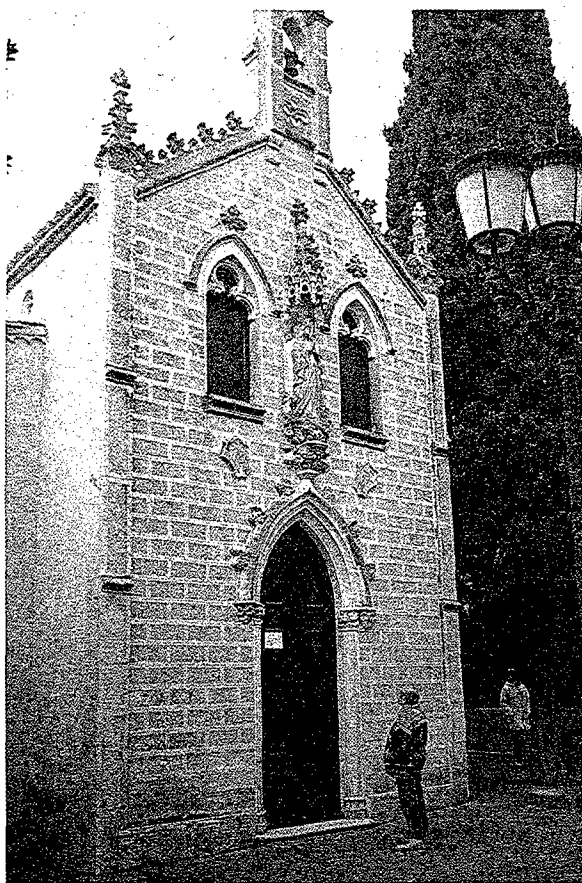
Roda de Berà. 99 Visita Coneguem el Penedès.

La visita a aquesta població de l'entorn penedesenc va comptar amb el suport dels bons amics del Centre d'Estudis Rodencs. Al poble de Roda de Berà vam poder visitar l'església, interessant edificació d'estil renaixentista, amb nau de volta de canó i un alt i característic campanar. De l'entorn religiós es va poder veure l'ermita de la Mare de Déu de Berà (*foto 2*), construcció d'estil renaixentista popular aixecada al segle XVIII sobre on hi havia hagut l'antiga església de Sant Pere de Berà, documentada des del segle XII. És especialment característica la seva façana amb un senzill campanar d'espadanya a la part superior i, a l'interior, la nau de volta de canó i l'altar on es venera la imatge de la Verge de Berà.

La visita va incloure igualment la casa pairal de ca l'Oliverar, on vam ser rebuts a toc de gralla (*foto 3*), que acull Les Monges, una associació cultural especialment dinàmica en

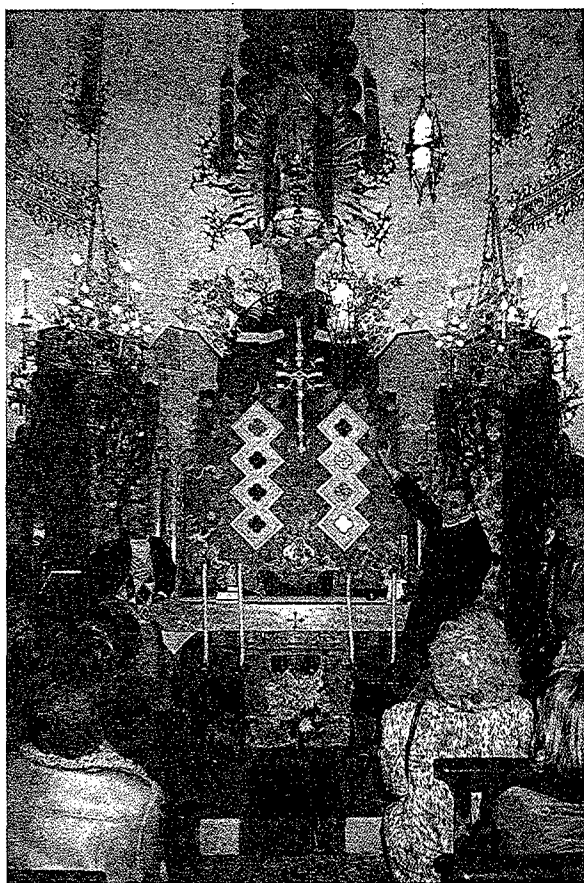
(Foto 3)

(Foto 4)

la vida de la població, que inclou, entre altres seccions, el Centre d'Estudis Rodencs. L'edificació constitueix un casal de grans dimensions, del segle XVII, format per planta baixa, pis noble i golfes. L'expedició penedesenca es va adreçar tot seguit a la capella de Mas Carres (foto 4), construcció d'una sola nau amb façana neogòtica, però culminada per un petit absis obra de l'arquitecte modernista tarragoní Josep M. Jujol. D'aquest mateix creador són diversos elements decoratius i lumínics de l'interior i la decoració pictòrica. (Foto 5).

La visita va incloure també l'obligada Roca Foradada per acabar en el conegut monument històric de l'arc de Berà, el conegut arc territorial o honorari del segle I aC, tal com s'ha pogut deduir d'alguns dels seus elements decoratius; al segle II dC va ser consagrat per

(Foto 5)

disposició testamentària a la memòria de Luci Licini Sura, destacat general i cònsol romà. La seva majestuosa senzillesa i la ubicació que li és característica li han conferit el caire d'imatge característica de civilitat i cultura clàssica, a la vegada que esdevé referència o porta d'entrada al Penedès històric.

Divendres, 31 de gener

Vilanova i la Geltrú. Presentació del llibre "Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)"

El saló de plens del Consell Comarcal del Garraf, a Vilanova i la Geltrú, va acollir l'acte de presentació del llibre de Raimon Soler i Becerro *Emigrar per negociar. El cas de Gregori Ferrer i Soler (1791-1853)*. Va obrir l'ac-

te Ramon Creixell, del Consell Comarcal, que va recordar el sentit de l'edició, en la línia del projecte «Garraf, l'esperit del romanticisme». Va parlar, tot seguit, Montserrat Iniesta, del Museu de Vilafranca, que va remarcar el que suposava per a aquesta entitat l'edició del llibre i el seu compromís amb un model nou de Museu sobre el qual s'estava treballant, un compromís amb la recerca. Joan Solé, en nom de l'IEP, va qualificar de fel·lú coincidència l'agrupació de voluntats que ha fet possible no sols el llibre, sinó també la proposta de tirar endavant una nova col·lecció de nom «Triangle», que, amb les edicions del Cep i la Nansa, esdevé possible, i va donar les gràcies a totes les entitats que hi han posat el seu suport.

Tot seguit, el professor Josep M. Fradera, autor del pròleg del volum, va remarcar alguns aspectes del treball ara editat. En primer lloc, que s'ha de llegir dues o tres vegades, com a mínim, per a resseguir el treball de recerca que Raimon Soler ha portat a terme i després per tornar-lo a pensar. Per Fradera el volum pot enganyar en una lectura primera perquè sembla que fa referència a una trajectòria particular, però ens obliga a repensar-lo perquè hi ha molt més, es mou en plans diversos que s'han d'integrar. Per al conferenciant el treball de Raimon Soler té tres nivells de lectura. El primer és el que es podria anomenar el pla català, i ens planteja d'on procedien els capitals de les fàbriques i quina energia utilitzaven, amb dèficits energètics com els del carbó, a la vegada que obliga a plantejar-nos per què, a la costa, primer són els vins i olis que van cap a Amèrica i després apareix la fàbrica. El paper dels indians i l'aportació de capitals petits o mitjans, i en algun cas grans.

En un segon nivell, cal veure com aquest complex econòmic regional s'articula en el complex espanyol, imperial i colonial, una estructura que té un període d'incorpora-

ció de cada personatge a Amèrica, l'estructura que l'insereix, com fa diners i com torna aquest capital. Com això repercuteix en l'estalvi regional i repercuteix en les pautes de consum, amb productes que esdevenen habituals, com el cafè. Una aportació de capitals important que, amb el sistema de transport organitzat abarateix les primeres matèries que vénen d'Amèrica, com el cotó o els colorants naturals, i aporta unes expectatives de creixement fonamentals. «Veiem», va insistir el professor Fradera, «que el capitalisme no és sols la fàbrica, sinó també tot el que gravita al seu voltant. Això també té implicacions en un món que funciona amb uns condicionants polítics; això ho sabia i ho catalitzava Víctor Balaguer. En tot aquest sistema Ferrer i Soler és sols un peó, i mercès a ell veiem que tot aquest sistema té una perspectiva econòmica, una altra de política i fins i tot una tercera de militar, amb la guerra de Cuba, amb interrelacions entre les colònies i la guerra.»

El tercer nivell ens ha d'oferir una perspectiva globalitzada, tot i que sigui ara que es parla de globalització. El sistema imperial estatal no és autosuficient i forma part d'un sistema més ampli, és el món que en la segona meitat del segle XVIII viu la revolució del sucre i el cafè, és a dir, dels euforitzants que permeten mantenir una disciplina de treball, i la revolució dels esclaus, és a dir, la revolució de la mà d'obra que es necessitava. El sucre i el cotó es fan sobre un sistema esclavista, d'aquí que les colònies hispàniques tinguin el valor que tenen.

Això ha de fer que la globalització, el colonialisme i la guerra es puguin llegir endarrer, cap al passat des de la situació actual. I tot això, inserit en la perspectiva personal del personatge, i sumat tot, dona una perspectiva d'una gran complexitat. Lligar els plans de tota aquesta complexitat en una peripècia individual és el mèrit d'en Raimon Soler.

Va cloure l'acte el mateix autor, Raimon Soler, que va comentar com un vilafranquí va anar a investigar a la comarca del Garraf, va remarcar com la documentació de la fàbrica de la Rambla era al Museu Romàntic, a les golfes i, en poder-la estudiar, es va adonar de l'entorn de les empreses de Vilanova i la seva relació amb el món colonial. A més, la família havia conservat el copiadore de cartes de Gregori Ferrer i Soler, més de cinc-centes pàgines, de forma que va poder seguir amb deteniment tota la seva peripècia vital.

7 al 16 DE FEBRER

Vilafranca del Penedès. Exposició filatèlica commemorativa dels 10 anys de la Secció Filatèlica i Numismàtica i 25 de l'IEP

Del 7 al 16 de febrer va tenir lloc una exposició filatèlica amb motiu del 25è aniversari de l'Institut d'Estudis Penedesencs i també per commemorar els 10 anys de la Secció Filatèlica i Numismàtica. La convocatòria i l'organització van anar a càrrec d'aquesta Secció de l'IEP i, tant pel bon nivell de les col·leccions com pel nombre de participants, cal considerar-la com una de les més reeixides de les que s'han pogut veure a Vilafranca.

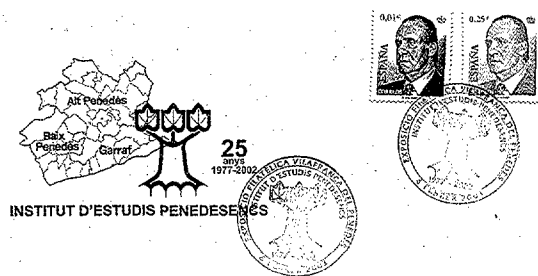
L'exposició va aplegar una trentena de col·leccions d'arreu de Catalunya i gairebé a totes es podia apreciar un treball de recerca i estudi en el camp de la història postal i filatèlica, un fet que s'adiu molt amb el veritable esperit del col·leccionisme. El centenar de vitrines que omplien la capella de Sant Pelegrí, annexa al Museu de Vilafranca-Museu del Vi, permeteren veure col·leccions sobre història postal del Maresme, del Penedès i de les índies holandeses, així com de prefilatèlia de Catalunya i de França, o bé aspectes monogràfics com el centenari del Comitè Olímpic Internacional, Creu Roja, trens, vaixells de guerra, pintura i art romànic d'Andorra. En l'apartat de

filatèlia tradicional per països hi havia col·leccions de Txecoslovàquia, Dinamarca, Holanda, EEUU i colònies espanyoles. Hi havia també un estudi monogràfic sobre les emissions de Franco, molt interessant, pels detalls i segells que presentava, un conjunt que només aconseguix reunir l'afecionat que s'especialitza en el tema.

Per recordar aquesta fita des 25 anys, es va demanar a la Direcció Provincial de Correus la concessió d'una estafeta postal, la qual va funcionar la tarda del dia 7 de febrer a la mateixa sala d'exposició. Un matasegells commemoratiu, que va imprimir-se damunt dos tipus de sobre-carta, i un document filatèlic és el material postal que podrà utilitzar-se a les col·leccions de temàtica penedesenca que en el futur es presentin a exposicions i al mateix temps un record per a aquells socis i simpatitzants a qui agrada conservar la documentació gràfica de l'Institut. (Fotos 6, 7 i 8).

(Foto 6)

(Foto 7)

(Foto 8)

La cloenda va fer-se el diumenge dia 16, a l'Auditori del Museu de Vilafranca, amb una conferència del Sr. Jordi Campderrós, historiador i publicista filatèlic, sobre història postal de Catalunya, amb una referència especial a l'estafeta i les marques postals de Vilafranca del segle XIX. Després, la secretària del jurat, la Sra. Pilar Tarrada, va llegir l'acta i es va procedir al lliurament de premis a les col·leccions classificades així com d'un record a tots els col·leccionistes participants.

El jurat, designat per la Federació Catalana de Societats Filatèliques (FECAFIL), estava format pels senyors Jordi Campderrós i Joan F. Molina, els quals, prèviament, havien valorat i puntuat totes les col·leccions presentades establint la següent classificació:

Història postal i prefilatèlia

1r premi per a la col·lecció "Història postal del Penedès", de Lluís Eroles i Benabarre.

2n premi per a la col·lecció "Història postal del Maresme (1850-1900)", de Josep M. Vila i Comas.

3r premi per a la col·lecció "Prefilatèlia de França", de Pere Martínez Carmona.

Filatèlia tradicional. Països

1r premi per a la Col·lecció monogràfica de segells de "Franco", de Miquel Puigferagut i Comella.

2n premi per a la col·lecció "Pro-Joven-tut de Suïssa", de Jaume Portabella i Criballés.

3r premi per a la col·lecció "El romànic religiós d'Andorra", de Joan Vallès i Rafecas.

Temàtica general

1r premi per a la col·lecció "Medicina natural", de Joaquina Vallès Martínez.

2n premi per a la col·lecció de "Música", de Josep Morraja i Escala.

3r premi per a la col·lecció "Primers vols i marques aèries", d'Ismael Boronat i Travani.

El jurat també va creure adient atorgar dos accèssits, el primer a la col·lecció "Història postal de les Índies holandeses (1843-1948)", de Jacob Pieter Dekker, i el segon a la col·lecció sobre "Picasso", de Josep Sabaté i Galofré. L'acta del jurat recollia també la felicitació a la Secció Filatèlia i Numismàtica de l'IEP per la seva tasca d'organització així com a tots els participants en general per la qualitat i l'acurada presentació de les col·leccions.

Com a cloenda i amb motiu de celebrar també els 10 anys de la creació de la Secció Filatèlica i Numismàtica, el president de l'Institut Sr. Joan Soler i Bordes va expressar l'agraïment d'aquesta al Sr. Isidre Aymerich i Bernal per la seva dedicació a la tasca de difusió de la filatèlia i d'una manera especial per la seva iniciativa en la creació de la Secció, de la qual, d'altra banda, n'ha estat l'ànima els darrers anys i en nom de tots els qui en formen part va fer-li lliurament d'una placa commemorativa d'aquest 10è aniversari.

L'acte va tancar-lo el senyor Enric Mons, president de FECAFIL, amb unes paraules d'agraïment tant per la celebració de l'exposició com d'aquest doble aniversari.

9 DE FEBRER

Castellet. Assemblea General Ordinària del curs 2002. 100 Visita Coneguem el Penedès

A un quart d'onze del matí, al saló d'actes del castell de Castellet es va iniciar l'assemblea general ordinària amb una salutació a càrrec de la Sra. Sagrario Huelin, gerent de la Fundació Castell de Castellet. Després del corresponent agraïment en nom de l'IEP es va iniciar l'assemblea amb l'aprovació de l'acta de l'anterior assemblea, a càrrec de la secretària, sra. Pilar Tarrada, l'estat de comptes de l'any 2002 i el pressupost per al 2003, que va presentar el tresorer Sr. Lluís Eroles, i l'informe del president, Sr. Joan Solé i Bordes. L'assemblea es va cloure amb el corresponent torn de precís i preguntes. (Foto 9).

(Foto 9)

Cap a les 11 del matí, un cop acabada l'Assemblea General i tot aprofitant l'avinentsa, vam poder visitar els diversos indrets del castell de Castellet de Foix, totalment restaurat i seu de la fundació que porta aquest nom creada per l'empresa ACESA. A diverses dependències es mostren els aspectes de la història i el procés de restauració de tot el conjunt monumental, portat a terme amb magnífica i singular cura. L'històric castell va ser adquirit per l'arxiver Josep de Peray i March, que el va restaurar amb encert cap a les darreries dels anys vint. Cal recordar que fa 25 anys, en con-

cret el 21 de maig de 1978, en la quarta visita "Coneguem el Penedès" vam visitar aquest monument, llavors encara propietat dels senyors de Peray. Ara hi vam tornar per commemorar el simbolisme de la visita número 100 i conèixer les activitats que actualment hi porta a terme la important fundació que hi té la seva seu. En acabar la visita, que va comptar amb una exquisida acollida i atencions per part de la Fundació Castell de Castellet, es va oferir a tots els assistents una copa de cava per brindar per aquestes primeres cent visites "Coneguem el Penedès".

DIVENDRES, 21 DE FEBRER

Vilafranca del Penedès. Conferència "Vilafranca, segona pàtria de Verdaguer"

Al Museu de Vilafranca, el professor i estudiós Joan Cuscó i Clarassó va pronunciar una conferència sobre Vilafranca i Verdaguer, temàtica relacionada amb la ponència que va presentar en el Col·loqui Verdaguera celebrat a Vic el passat novembre. Era aquest un acte commemoratiu del centenari de la mort del gran poeta de Folgueroles i va ser organitzat en col·laboració amb la Societat Verdaguer.

DIUMENGE, 23 DE FEBRER

61 sortida a Peu pel Penedès.

"Itinerari pels tres turons de la Muntanyeta de Pacs".

Secció d'Excursionisme

Com a resposta a la petició que fèrem als socis d'oferir els millors racons del seu terme, aquest recorregut fou preparat per Joan Anton Sadurní, el qual, amb el nom de "Ruta verda", ha dissenyat un itinerari circular pels termes de Pacs i Vilafranca, gairebé sempre a les envistes d'aquesta població.

Després d'un dissabte rúfol que no presagiava gaire bon temps per a l'endemà i amb una mica de son en les faccions dels socis procedents de Vilanova i la Geltrú, que havien encetat el Carnaval amb el Ball de Mantons, el dia es va llevar amb més sol que núvols, perspectiva que féu animar més de mig centenar d'excursionistes per assistir a la sortida que començava davant del Celler Cooperatiu de Vilafranca.

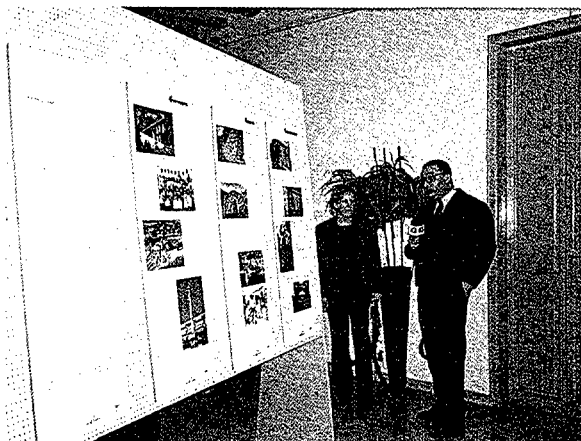
Del vell camí de Sant Martí i Pacs, la caminada s'adreçà vers la Muntanyeta i l'ermita de Sant Pau, on es va esmorzar i els administradors oferiren un tast de cava. En aquest lloc va deixar de lluir el sol i la resta de l'excursió es féu amb nuvolada amenaçadora, però sense caure una gota d'aigua. Havíem gaudit d'una treva meteorològica no anunciada, que havia deixat força gent emmandrida a casa. Cal aclarir que qui desitgi realitzar aquesta o qualsevol altra excursió anterior, a l'Institut romanen els relats de la número 58 cap ençà.

A la una del migdia finalitzava el pas-seig cultural i es convidava els participants a les pròximes sortides programades, la "Carre-rada" el dia 23 de març a Sant Miquel d'Olèrdola, la 62a el 27 d'abril a Santa Oliva i la 63a el 26 d'octubre a Torrelles de Foix.

1 DE MARÇ

Gelida. Inauguració de l'exposició itinerant "Tradició i desenvolupament, artesanía i indústria al Penedès contemporani"

La sala d'exposicions del Centre d'Iniciatives Culturals Les Monges, a Gelida, va acollir fins al 30 de març aquesta mostra itinerant del patrimoni industrial del Penedès, l'exposició va comptar amb la col·laboració del Patronat de Cultura de Gelida i de l'Associació d'Amics del Castell. (Foto 10).

(Foto 10)

8 DE MARÇ

Vilafranca del Penedès. Trobada de la Secció d'Història

El centre d'activitats culturals vilafranquí de l'Escorxador va acollir una nova reunió de la Secció d'Història, oberta a tothom i en especial als joves historiadors i estudiants. En aquesta oportunitat es van concretar aspectes de la nova proposta de treball sobre el III Seminari d'Història al Penedès.

9 DE MARÇ

Barcelona. 30 Sortida del Grup de Turisme Cultural. Visita al temple expiatori de la Sagrada Família

La visita a les instal·lacions de la Sagrada Família es va iniciar a les escoles parroquials situades davant de la façana de la Passió, tot contemplant la recent restauració de l'edifici, construït el 1909 per a l'educació dels infants del barri. En el pla educatiu en fou l'ànima mossèn Gil Parés i Vilasau (1880-1936), que hi desenvolupà un mètode de pedagogia activa, tant a l'interior com a l'exterior de l'edifici. Aquest, de dimensions modestes (200 metres quadrats), és una de les més modernes i radicals obres de Gaudí. D'una sola nau, dividida per envans en tres aules, es caracteritza

per l'ondulació de les parets i de la coberta. Aquesta s'organitza amb dos pilars metàl·lics que suporten una única biga de ferro que travessa l'edifici. Sobre aquesta biga es recolzen uns llistons de fusta d'inclinació variable que, al formar-hi progressivament angles més grans i més petits, ens descriuen la superfície corba. L'ús del totxo va permetre una construcció ràpida i barata. És prou conegut l'entusiasme que l'edifici va provocar en l'arquitecte francès Le Corbusier quan va visitar Barcelona el 1928. Incendiat l'edifici el 1937, la Generalitat en féu una reconstrucció l'any següent, però amb moltes mancances estructurals per la limitacions del moment. Recentment s'ha aprofitat el trasllat uns metres de l'edifici, situat en origen en el camí constructiu de la nau del temple, per fer-ne una restauració completa que el tornés al seu estat primigeni. Des de les darreries del 2002 les escoles acullen l'exposició permanent "L'obrador de Gaudí". S'hi mostren els originals de maquetes i dibuixos, amb l'explicació de les formes geomètriques que Gaudí va incorporar a l'arquitectura. Així es pot entendre la gènesi de les seves columnes, nusos, voltes i altres elements constructius. I si tot plegat va acompanyat, com fou el cas, per l'excel·lent explicació dels arquitectes Jordi Faulí i Jordi Coll, de l'equip continuador de l'obra, aquell darrer membre del nostre Institut, la cosa no pot ser més didàctica i amena, com els socis que ens acompanyaven van tenir el plaer de comprovar. A les escoles, també hi trobarem una reproducció de l'estudi de l'arquitecte, on amb tanta passió havia explicat i defensat la seva obra.

De les escoles parroquials de la Sagrada Família passarem al temple. Per entendre'n la gènesi cal situar-se en els anys centrals del segle XIX, època en la qual el llibreter barceloní Josep Maria Bocabella Verdaguer (1815-1892), en una visita al monestir de Montserrat, i tot contemplant un quadre de la Fugida a Egipte, sentí l'impuls de

crear una associació per tal d'assolir el triomf de l'església catòlica. Aquesta associació fou batejada com a "Asociación Josefina" i pretenia, per mitjà de l'expiació, deturar el que ells consideraven els estralls causat pels moviments revolucionaris de l'època en la religiositat popular.

El 1872 Bocabella peregrinà a Roma amb motiu de la proclamació del Dogma de la Immaculada Concepció de Maria. Tot tornant, es deturà a Loreto, on sentí de nou un impuls pietós. En aquest cas de construir a Barcelona un temple dedicat a la Sagrada Família i que fos rèplica de l'església italiana que acull la Santa Casa de Natzaret. Per aquest motiu, el 1881, l'associació va comprar una illa sencera de l'exemple barceloní, al llavors terme municipal de Sant Martí de Provençals. El dia de Sant Josep de 1882 fou col·locada la primera pedra del que hauria de ser temple expiatori de la Sagrada Família. Descartada la idea de reproduir el temple de Loreto, s'encarregà el projecte al llavors arquitecte diocesà Francesc de Paula del Villar i Lozano, el qual, anys a venir, dirigiria la reforma de la façana de Santa Maria de Vilafranca, tot substituint l'antiga llotja renaixentista per una obra que s'avingués amb el gòtic de la resta de la basílica. Del Villar dissenyà per a la Sagrada Família un temple neogòtic, estil que es portava llavors a Europa per a les obres de caire religiós. Començà les obres del temple per la cripta, la qual projectà amb uns arcs apuntats que Gaudí respectaria. Però Del Villar sols pogué dirigir les obres fins a la meitat de les columnes. Aviat sorgiren greus desavinences amb l'arquitecte assessor de Bocabella, Joan Martorell. El motiu fou que Del Villar pretenia fer el farcit de les columnes amb la mateixa pedra noble que la seva part exterior mentre que Martorell, seguint la tradició medieval, les volia reomplir amb materials més pobres. La qüestió es consumí fins al punt de provocar la renúncia de Del Villar. Martorell, per motius ètics, renuncià

a fer-se càrrec de les obres, i suggerí el nom del seu antic alumne de l'Escola d'Arquitectura, Antoni Gaudí.

Gaudí era un jove arquitecte de 31 anys quan es féu càrrec de la direcció de les obres del temple de la Sagrada Família, encara amb molt poques coses realitzades, però gaudint ja de la consideració dels elegits. Per a ell, al principi, la Sagrada Família era una obra més entre les que tenia entre mans. Es deia que visitava les obres sense baixar del carruatge, donant des d'allí les ordres; sols al final de la seva vida arribaria la dedicació exclusiva. El primer que féu Gaudí fou prosseguir amb la realització de la cripta, seguint l'estil de Del Villar, però introduint-hi ja la seva empremta. N'elevà la volta i la rodejà d'un fossat perquè rebés llum i aire. També canvià els motius dels capitells, que passaren de corintis a basar-se en la flora. Entre 1884 i 1885 es realitzà per a la cripta l'altar de Sant Josep, mentre que dibuixava els primers croquis del temple, allunyats del projecte de Del Villar, però encara dins de l'estil neogòtic.

El 1889 s'acabà la cripta. Va poder llavors començar a aplicar les seves pròpies idees, malgrat que encara li restà un important condicionat de l'etapa anterior: l'orientació del temple, situat longitudinalment respecte a l'illa de l'Eixample, quan ell hauria preferit una ubicació en diagonal per fer una construcció més gran.

El 1890 es produí un fet que determinaria la posterior evolució de l'obra. Es rebé un molt important donatiu, del qual encara no s'ha desvelat l'origen. Aquest fet permeté no sols avançar en la construcció, sinó també replantejar tot el projecte, superant el gòtic per arribar a un conjunt de solucions totalment personals. Considerava Gaudí que el gòtic era un estil imperfecte per la seva utilització de suports externs, com ell mateix digué: "L'art gòtic és imperfecte, és a mig resoldre. La seva

estabilitat es basa en l'apuntalament permanent dels boterells: és un cos defectuós que s'aguanta amb crosses". Ell arribaria a prescindir de qualsevol element estructural exterior afegit, però el procés no fou ni fàcil ni immediat, calgué un llarg període d'estudis i assaigs. En la visita a l'exposició permanent situada a les escoles de la Sagrada Família es poden veure una sèrie de models i dibuixos de l'evolució dels diversos plantejaments estructurals que després s'aplicarien en la construcció del temple, així com maquetes, vídeos i explicacions de les solucions finalment adoptades. Anem a veure-les una mica en detall, perquè ens donin la mesura del geni i de l'esperit creador de Gaudí, el qual aconseguí, com els antics creadors de catedrals, una unió entre el dissenyador estructural i l'executor de l'obra, fent una síntesi entre el material, amb les seves possibilitats expressives i estructurals, el disseny, amb la seva simbologia espiritual, i la realitat constructiva.

Quan diem que Gaudí qüestionava el gòtic és pel seu ús d'arcbotants, que sorgí de la necessitat de transmetre les empentes d'una nau central molt alta per sobre d'unes naus laterals, com passa en el gòtic canònic francès. En contraposició a aquesta recerca de la verticalitat, el gòtic de casa nostra cercava la màxima amplària de l'espai visible, com en el cas de la barcelonina Santa Maria del Mar o de la catedral de Girona, amb la nau més ampla de tot el gòtic, la qual cosa permetia, en aquest gòtic mediterrani, de prescindir d'aquests suports exteriors, els arcbotants, les "crosses", com les anomenava Gaudí. Va voler projectar una solució que eliminés d'arrel la necessitat de qualsevol afegit extern. La primera idea fou la d'utilitzar arcs de perfil parabòlic que, si són molt apuntats, redueixen a valors molt baixos les pressions que exerceixen sobre els elements laterals i eliminen, així, la necessitat de contraforts. Aquesta solució fou descartada en el projecte de 1916, basat en l'experiència realit-

zada aquells anys a l'església de la Colònia Güell. Gaudí elaborà una complexa maqueta funicular realitzada mitjançant fils penjats i sotmesos a tracció per pesos representatius de les diferents parts de l'edifici. Tot aquest treball d'investigació el portà a desenvolupar un sistema fonamentat en figures geomètriques basades en rectes (paraboloides, hiperboloides i helicoides), aconseguint així de dividir les càrregues i portar les línies de pressió fins a la base sense la necessitat d'elements de reforç exteriors. Un avantatge d'aquestes figures és que ens porten a equacions de segon grau, fàcilment tractables amb els moderns ordinadors, la qual cosa facilita molt el treball dels continuadors de l'obra. La manera de fer arribar tot el pes al terra és un sistema de columnes arborescents. S'ha repetit que una de les fonts d'inspiració de Gaudí era la natura, i amb aquestes columnes en tenim un exemple molt clar, es van ramificant com les branques dels arbres. Però la genialitat de l'arquitecte anà més enllà. Va voler superar tots els models clàssics de columnes, i amb les seves investigacions va arribar a la columna de doble gir. Amb dos quadrats a la base que van girant en sentit contrari aconsegueix primer una estrella de vuit puntes, després de setze i així successivament fins a arribar a la circumferència. I la manera com va lligar Gaudí la transició entre els diferents elements de les columnes va ser amb uns originals nusos, dels quals en va fer dos models diferents, que s'utilitzen segons l'espai que han d'ocupar. A més, Gaudí va pensar en els nusos com a elements per projectar i reflectir la llum, aconseguint així un efecte d'il·luminació difuminada en l'interior de la nau. Tota aquesta estructura arborescent serveix per donar suport a la volta, formada per helicoides intersecats entre si, i entre els quals se situen les lluernes que donen pas a la llum. Gaudí va imaginar la nau com un bosc de palmeres, a través del qual es tamisa la llum provinent de les lluernes superiors.

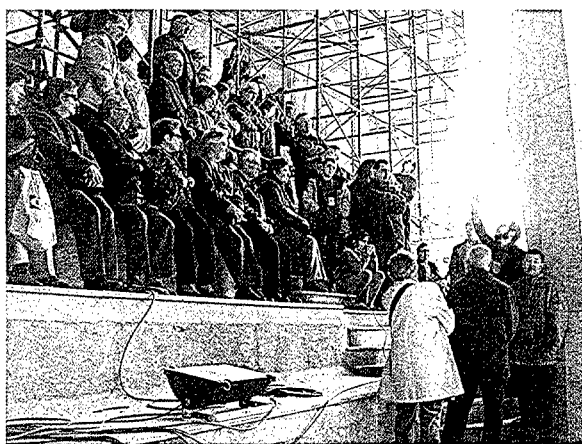
I com que parlem de la llum, hem de dir que aquesta va ser una de les grans preocupacions de Gaudí. Volia que arribés a tots i cadascun dels racons del temple: entrant per les lluernes, reflectint-se en les concavitats dels nusos construïts en granit blanc i, també, a través dels finestrals i dels seus vitralls. De finestrals, n'hi ha tres classes, situats en tres files perfectament visibles a les façanes laterals. Gaudí els va projectar de manera que s'aconseguís una transició harmònica del neogòtic, a la fila inferior, fins a la seva nova arquitectura en les dues files superiors. I que els vitralls, per contrast amb els gòtics, fossin gairebé transparents a la part superior i s'acolorissin a mesura que anaven descendant. Actualment, en el dibuix i realització dels vitralls hi treballa el pintor Joan Vila-Grau.

Gaudí va deixar plantejada l'estructura arquitectònica de la Sagrada Família, sobretot amb les maquetes sorgides dels tallers del temple. Així els arquitectes actuals poden seguir el camí marcat pel mestre. Ell era conscient que no veuria acabada la seva obra, per això no volgué seguir el tradicional sistema d'anar construint per filades, sinó que emprengué la construcció d'una sola façana, per poder deixar així tot un gran tractat teòric fet en pedra, junt amb un conjunt de maquetes, com les de les solucions definitives de naus i cobertes del 1923. Tot just aconsegui de veure coronada una de les torres del portal del Naixement, la de Sant Bernabé, però les bases estaven ja posades. Tot i la seva mort per accident el 1926, tot i la destrucció de gran part dels plànells i, sobretot, maquetes, en el decurs dels fets revolucionaris del 1936, estaven ja marcats els trets estructurals per prosseguir l'obra. Amb fidelitat a la idea de Gaudí, però amb la utilització de nous materials, com el formigó armat, que faciliten la construcció i n'abaratixen el cost.

Però Gaudí no deixà sols el camí marcat en el camp estructural, també en el camp simbòlic establí les grans línies del que ha de ser com un gran resum en pedra de tota la doctrina catòlica. Basant-se en el liturgista Dom Guerànguer conferí a tot el temple un sentit religiós. L'exterior simbolitza la presència de l'església al món. Sobresortirà la gran torre al centre del creuer dedicada a Jesucrist, amb 170 metres d'alçada. La rodejaran les torres dels cimboris, dedicades als evangelistes, i al darrere la de l'absis, dedicada a la Verge Maria. I quatre torres a cadascuna de les tres façanes, simbolitzant els dotze apòstols. La primera a construir-se fou la façana del Naixement, orientada a llevant, a la sortida del sol. Està plena d'escultures fetes amb el més exaltat realisme, obres, entre altres, de Carles Mani, Joan Matamala i, més recentment, del japonès Etsuro Sooto. Una gran part d'aquestes escultures foren realitzades en vida de Gaudí, tot seguint les seves indicacions. En el costat contrari es troba la façana de la Passió, orientada cap a ponent. S'inicià el 1954 i, un cop acabada el 1977, s'encarregà la part escultòrica a Josep Maria Subirachs. Aquest ha representat el darrers dies de la vida de Jesucrist amb el seu estil característic, amb angles, línies i perfils molt marcats, valorant el volum dels vestits i l'esquematisme dels cossos. L'actuació de Subirachs en aquesta façana ha portat polèmica, encara que les aigües de la crítica fa temps que baixen més calma. En contrast amb aquestes dues façanes, ja acabades, resta per començar la principal, la de la Glòria, orientada vers el mar, vers migdia, tot simbolitzant la salvació. S'hi representarà el judici final: mort, judici, infern i glòria, en ordre ascendent. Com un gran catecisme, exposarà tots els dogmes de l'església. Un gran pont salvarà el carrer Mallorca (la qual cosa obligarà a aterrar l'edifici del davant). A sota del pont quedarà un túnel que representarà l'infern amb els condemnats, els quals, per uns forats, podran veure el triomf de l'Església. Tot pujant anirem trobant els

sagraments, les obres, les virtuts teològals, els atributs de la passió, la creació del món, la Santíssima Trinitat i el Credo.

Així com l'exterior del temple representa la presència de l'Església al món, l'interior ens parlarà de la seva vida interna, amb les diòcesis, períodes i símbols litúrgics i les paràboles. Gaudí va imaginar una planta de creu llatina sobre la cripta inicial, amb una nau principal de cinc naus i un creuer de tres. S'hi podran encabir fins a 14.000 fidels gràcies als seus 90 metres de llargària i els 60 d'amplària. A l'espai central hi haurà un creuer amb quatre grans columnes i una alçària de 60 metres. Damunt de la cripta hi haurà l'altar major, envoltat de set capelles absidals i, per sobre, un cimbori de 75 metres d'alçària interior. Tot circumdant l'edifici se situarà un claustre destinat a les processons i que enllaçarà les tres façanes. Per damunt de les naus laterals, a mitja alçària, s'hi ubicaran els cors, en forma d'U, i amb capacitat per a 1.000 cantaires. Es complementarà amb un altre cor mes reduït darrere l'altar, per a veus infantils. Cal dir que des d'aquests cors es té una visió privilegiada de l'interior del temple, com varen poder comprovar els socis de l'Institut que ens acompanyaren en la visita. (Foto 11).

(Foto 11)

(Foto 12)

Podem acabar tot parlant del futur del temple. El 1986, ja amb l'actual arquitecte director Jordi Bonet i Armengol, es posaren els fonaments de la nau. En el període 1997-1999 es construïren les voltes de la nau central. Actualment es treballa per tenir tot el recinte cobert i tancat amb les voltes del creuer, de 60 metres d'altura, i la de l'absis, de 75 metres d'altura. Tot parlant del futur immediat, el 2007 es preveu acabar el cobriment de les vol-

tes de l'interior del temple. La resta, ja es veurà. Tot depenent de les donacions i del turisme, les obres poden durar més o menys temps. El que no es pot dubtar és que, per tot el que vam poder copsar en la visita, el resultat serà espectacular i fidel a l'esperit i a la idea arquitectònica d'aquell gran geni que fou Antoni Gaudí. (Foto 12).

Josep A. Calvet